

Kehitysvammaliiton lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle: HE 125/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kansaneläkelain ja Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain muuttamisesta sekä eräiksi muiksi laeiksi

Kehitysvammaliitto kiittää sosiaali- ja terveysvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua aiheeseen. Kehitysvammaliiton kohderyhmänä ovat kehitysvammaiset ihmiset ja muut oppimisessa, ymmärtämisessä ja kommunikoinnissa tukea tarvitsevat ihmiset. Maassamme on noin 50 000 kehitysvammaista ja noin 65 000 puhevammaista ihmistä, selkokielen tarvitsijoita arvioidaan olevan jopa 750 000 henkilöä. Selkokielen tarpeen taustalla voi olla esimerkiksi kehitysvamma, lukivaikeus, muistisairaus tai se, että suomi tai ruotsi ei ole äidinkieli.

Kehitysvammaliitto edistää kehitys- ja puhevammaisten ihmisten tasa-arvoa ja osallistumista yhteiskunnassa, kehittää palveluja sekä edistää alan tutkimusta. Liitto edustaa yli 80 jäsenorganisaatiota, jotka toimivat vammaisten ihmisten hyväksi.

Kehitysvammaliitto ei kannata ehdotettuja muutoksia, joissa kansaneläkkeen, takuueläkkeen, sairauspäivärahan sekä Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaetuuksien alaikäraja nostettaisiin 18 vuoteen. Kiitämme valmistelusta, jossa on avattu kattavasti nuoren kuntoutukseen ja koulutukseen liittyvää vastuunjakoa ja arvioitu vaikutuksia lapsiin, nuoriin ja vammaisiin ihmisiin. Ehdotetut säästöillä ja valtion talouden tasapainottamisella perustellut muutokset heikentävät kuitenkin kehitysvammaisten ja muiden vastaavaa tukea vamman vuoksi ymmärtämisessä ja oppimisessa tarvitsevien 16–17-vuotiaiden nuorten asemaa, mikä vaikuttaa pitkälle nuoren tulevaisuuteen.

Kehitysvammaliitto huomauttaa, että kuntoutusrahaetudet ovat merkittävä väline toimintarajoitteen, vamman tai sairauden vuoksi tukea tarvitsevien ihmisten koulutuksellisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisessä suhteessa muihin nuoriin.

- Esityksessä viitatu useat tutkimukset osoittavat kuntoutusrahan positiivisen merkityksen tukea tarvitsevan nuoren motivaatiolle, elämänhallinnalle ja kuntoutumiselle.
- Huomautamme, että esityksessä oleva tutkimustulos, jonka mukaan osa haastattelututkimukseen osallistuneista nuorista ja ammattilaisista kertoi ongelmista, kuten etuuden käyttämisestä väärin tai vaatimisesta ilman perusteita, perustuu laadulliseen tutkimukseen, joka ei kerro ilmiön yleisyydestä, eikä niitä voida yleistää koskemaan etuuksien saajia tai hakijoita yleisesti. Tutkimuksessa myös todetaan, että nuoren kuntoutusrahan positiiviset vaikutukset nousivat esille ongelmia enemmän.

- Toimintarajoitteen, vamman tai sairauden vuoksi tukea tarvitsevan nuoren kaikkien tarpeiden rinnastaminen muiden nuorten tarpeisiin johtaa tukea tarvitsevan nuoren erityisten tarpeiden ohittamiseen.
- Esimerkiksi vammaiselle nuorelle ansioiden hankkiminen muiden opiskelijoiden tavoin on usein käytännössä mahdotonta. Vammaisilla nuorilla on muita nuoria heikommat mahdollisuudet saada palkkatyötä. Osalla vamma myös hidastaa oppimista ja kypsymistä työelämään. Kehitysvammaisten ja muiden vastaavaa tukea tarvitsevien nuorten ja aikuisten kohtaamat työllistymisvaikeudet, työllistyminen matalapalkkatehtäviin ja osa-aikatyöhön heikentävät myös halua opintolainaan ja vaikeuttavat sen takaisinmaksua.
- Kehitysvammaisen ja muun vastaavaa tukea tarvitsevan henkilön kohdalla on riskinä, että häntä kohdellaan aikuisiän lähestymisestä ja saavuttamisesta huolimatta edelleen lapsena, eikä nuoruutta aina tunnisteta tärkeänä elämänvaiheena, johon liittyy erityisiä tarpeita. Vammainen nuori on usein muita nuoria riippuvaisempi perheestään ja sen jäsenten näkemyksistä. Vammaisuus lisää myös osallistumisen kustannuksia, esimerkiksi kun nuoren liikkumiseen tarvitsemaa tukea ei välttämättä saa palveluista riittävästi.
- Näiden tarpeiden ja itsenäistymisen tukeminen voidaan katsoa positiiviseksi erityiskohteluksi, joka tukee yhdenvertaisesti aikuisuuden tavoittelemista ja saavuttamista muiden nuorten tavoin.
- Kuntoutukseen liittyvien etuuksien ikärajojen nostaminen lisää riskiä koulutuksen ja sitä tukevan kuntoutuksen ulkopuolelle jäämiseen nuoruusiässä, joka on tärkeä ja kriittinen elämänkaaren näkökulmasta. Tämä voi johtaa esimerkiksi kehitysvamman, laaja-alaisten oppisvaikeuksien tai autismitietämisen vuoksi kuntoutusta tarvitsevan nuoren pysyvään syrjäytymiseen myöhemmässä elämässä.
- Kuntoutusetuuksien saamista rajoittavien toimien sijaan tulisi panostaa etuuksien kehittämiseen ja joustavaan yhteensovittamiseen nuoren tarvitsemien muiden tukitoimien kanssa niin, että nuori voi kiinnittyä elämään ja yhteiskuntaan muiden nuorten tavoin. Tämä tukee toimintarajoitteen, vamman tai sairauden vuoksi tukea tarvitsevan nuoren aikuistumista ja itsenäistymistä, edistää mahdollisuuksia työllistyä ja ehkäisee raskaampien palvelujen tarvetta.

Kehitysvammaliitto katsoo, että mahdollisuus myöntää eläke ja sairauspäiväraha alle 18-vuotiaalle tulee säilyttää sellaisiin tilanteisiin, joissa se on ainut turva toimeentulolle. Samalla on kuitenkin tärkeä tunnistaa haasteet, jotka liittyvät eläkkeen myöntämiseen alle 18-vuotialle.

- Alle 18-vuotiaana myönnetty eläke sulkee vammaisen henkilön usein työelämän ulkopuolelle heti perusopintojen jälkeen, mikä on ongelmallista koulutus- ja työelämäosallisuuden näkökulmasta. Tältä osin on suotavaa, että eläke ei ole ensisijainen vaihtoehto nuorelle. Kuitenkin tiedetään, että osa esimerkiksi vaikeimmin vammaisista nuorista joutuu keskeyttämään opinnot vahvasta tuesta ja erityisjärjestelyistä huolimatta.

- Nuoren kotiin jääminen lisää perheen kuluja, ja vanhempi voi joutua olemaan poissa töistä. Eläkkeellä olevia vaikeimmin vammaisia alaikäisiä nuoria asuu myös kodin ulkopuolella. Nuori voi joutua terveydentilansa vuoksi asumaan asumisyksikössä sekä maksamaan tästä asumisesta ja ylläpidosta kodin ulkopuolella.
- Eläkkeitä ja sairauspäivärahaa koskevan ikärajan nostaminen vaikeuttaisi jo ennestään heikommassa asemassa olevien vammaislapsiperheiden taloudellista selviytymistä.

Kehitysvammaliitto suhtautuu myönteisesti vammaisuuutta koskevaan

ikärajamuutokseen. Muutos alle 18-vuotiaan lapsen vammaistukeen ja 18 vuotta täyttäneen aikuisen vammaistukeen selkeyttäisi 16–17-vuotiaan nuoren asemaa alaikäisenä lapsena.

- Lapsen vammaisuus turvaa vanhempien mahdollisuuden vastata vammaisen lapsen ja nuoren tavanomaista suuremmasta hoivasta ja huolenpidosta. Muutos turvaisi tuen jatkuvuuden nuoren vammaan liittyviin tarpeisiin vastaamisessa täysi-ikäisyyteen asti.
- Muutos ei saa heikentää vammaisen nuoren asemaa ja mahdollisuuksia itsenäistymiseen. Lisäksi tulee huolehtia, että se turvaa alle 18-vuotiaan nuoren elatuksesta vastaavan vammaislapsiperheen taloudellista yhdenvertaisuutta muiden lapsiperheiden kanssa.

Espoossa 16.10.2024

Susanna Hintsala

toiminnanjohtaja
Kehitysvammaliitto ry

Susanna Rieppo

vaikuttamistoiminnan asiantuntija
Kehitysvammaliitto ry